

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioan. Petri Maffei, Bergomatis, E Societate Iesv,
Historiarvm Indicarvm Libri XVI.**

Maffei, Giovanni Pietro

Antverpiae, 1605

Ioannis Petri Maffei Historiarvm Indicarvm Liber Primvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11473

IOANNIS PETRI

MAFFEI

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER PRIMVS.

ETERNÆ mentis numen atque consilium, quo ab ipsis mundi primordiis vniuersa pariter & singula gubernantur; fide potius & filèrio venerandum, quàm argumentis ac disputationibus indagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil est enim, cœlesti rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas est, quantumque valet mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum euentis existimare: Diuinæ prouidentia ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum, quæ molitur, multo antè fundamenta jaciatur; eaque per occultas causas, & incrementa latentia, sensim ad tectum fastigiumque perducatur. Id adeò, si quis animũ aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facilè intelliget. Post diram illam totius orbis terrarum eluionẽ, cum denuo genus humanum in omne scelus atque flagitiũ rueret; vniusque veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot antè seculis, eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum face seuocauit, & propria iustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti sobolem,

A

bolem,

2 HISTORIARVM INDICARVM

bolem, & quidem præclara cum testificatione, seposuit! Rursus hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebel-
lante, lucem veritatis, procuratione sacrorum, & ipsamet adoptio-
nis iura Deus aliò transferre statuerat. Quàm multis antè annis
urbem Romam exurgere, & à paruis initiis ad summum in terris
imperium euehi passus est! Nimirum, vt Ecclesiæ principatum ac
religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque vt, vnde omnes
populi & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac supersti-
tiones paulo antè petijissent; inde in omnia regna, prouinciasque,
sine vllò erroris metu, sacrosancta Pontificum scita, & castissima
ceremoniæ, & bene beateque viuendi verissima præcepta manarēt.
Denique, superiore memoria, cum ex eadem Vrbe salutarem Chri-
sti doctrinam in remotissimas nationes propagare vellet; quæ lu-
men Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, in-
curia seu lōginitate testuixerant; quàm pridem fortium & experi-
entium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus ter-
ras, ignotiora maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum, per sum-
mam animi contentionem, perque summa pericula & difficulta-
tes, pertinaci studio exquirerent! Videlicet, quo per mutua com-
mercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta,
vel alia quælibet in vsum vitæ, pro locorum & regionum varietate,
permutant; interea occasionem nacti sacerdotes, & vitæ innocen-
tia & Christianæ facundiæ laude præstantes, ex auctoritate Ro-
mani Pontificis, verbum Dei longè latèque disseminarent; erran-
tesque mortalium greges, ab infelicibus vepretis ac saltibus, ad læ-
ta Domini pascua caulāsque traducerent. Cuius tam gloriosæ faci-
noris, tamque longinquæ nauigationis (ad quam neque fabulosi
illi Argonautæ, neque in cœlestium numerum falsò relati Bæchi
Herculesve vnquam adspirarunt) quoniam decus ac titulos partim
Lusitaniæ, partim Lusitaniæ finitima Bœtica sibi iure quidem opti-
mo vindicat; quæ à Bœticis ad solem occidentem præclare gesta
sunt, scriptores alij persequentur. Nos, quoniam cuncta complecti
panè infinitum esset, Lusitanicæ tantum conquisitionis, præsertim
verò promulgati ad meridiem & Orientem Euangelij initia pro-
gressusque (quando ita iubemur ab iis, quorum à nutu discedere est
nefas) in vnius Dei gloriam & solatium Ecclesiæ Christi vniuersæ,
latinis maximè litteris consignare decreuimus. Quæ cognitio
piorum animos variè, ni fallor, afficiet: lætabūtur haud dubiè, tan-
ta iam ex parte vasis gentium ritibus, ac detestabili Deorum inā-
nium cultu sublato; punget eos rursus atque adedò terrebit, impro-
borum scelere & prauis dogmatibus agitata, ex orbe nostro ad in-
sulas

sulas longè, vt inquit Esaias, atque ad vltimas terras tanquam indignabunda propalã migrãs Christiana religio: vt vel Deo vindice regnum à nobis item auferri; vel, collustrato lucis Euangelicæ radiis toto propemodum orbe terrarum; ex diuinis oraculis, effectæ iam ac senescenti naturæ finis propediem adesse videatur. Verùm hæc summus ipse rerum arbiter, pro sua infinita bonitate ac sapientia moderabitur. Nobis, rem tantam, parendi magis alacritate; quam perficiendi facultate suscipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta, cùm sacris tum prophanis in rebus supra naturæ vim atque ordinem facta subinde exponerentur, narratio nostra plus fortasse admirationis apud quosdam sit habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorquæ iam nunc, me nihil in medium esse allaturum, nisi quod è publicis tabulariis, aut probatis auctoribus, quive interfuere ipsimet rebus gerendis, acceperò. Quæ mihi copia quo promptior & expeditior esset, non subterfugij, quominus Olisiponem vsque commemorandi causa contenderem: qua ex vrbe, quòd in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque ob id ipsum antiqua regum Lusitaniæ sedes est; omnia ferme Indicarum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria, commentis ac mendaciis delectatur; & me ipsam mortalibus rebus iam pridem valere iussis, fingendi vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.

ORBEM terræ vniuersum tres in partes diuisit antiquitas: inuenti demum hi noui tractus quartam adiecere; si quarta appellanda est, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par est. Neque tamen hæc recentiora tantummodo, sed veterum quoque finium haud exigua spatia prisca homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemæus, vir cæterò qui summus, & alij geographi insignes hallucinati sunt; & Africae terræ quicquid à Prasæ Promontorio, & interiore Æthiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur, multaq; & ingentes tum Africo tum Indico littori obiacentes insulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam notitiamque subterfugere. Nauigandi verò, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tanta fuit incitiam, maritimo videlicet vsu astrolabij nondum excogitato, vt ab ora discedere, & alto Oceano se committere, nequaquam auderent; sed littora caute legentes, vbi ad æstus maris aut breuia periculosa peruenerant, quali repagulis quibusdam à natura seu numine objectis, recipe-

rent illico sese, & longiùs tendere quodammodo nefas arbitrarentur. Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ, rudi sanè vocabulo, caput, Non, ea tempestate vulgus nautarum appellare solitum est, propterea quòd si quis id promontorium superare malè sano conatu esset ausus, cum ad suos ultra esse rediturum negarent. Hæc igitur loca gentesque lingua, moribus, superstitionibus adeò dissonæ, uti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quo clariùs pateat, paulo mihi altiùs ordiendâ tota res est. In iis Lusitanæ Regibus, qui prospere euentu rem & suam & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui, transmissio in Africam exercitu, Septam urbem (quam Procopius Græcè Septon, alij septem fratrum ciuitatem appellant) de Mauris cœpit insigni victoria. Huic è Philippa Alencastria, Eduardi sexti Britannæ Regis nepte, filij fuere quinque: è quibus, tertio, vel, ut alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores meritò in cœlum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius urbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimonia vitæ, eaque in Deum & superos omnes ac beatam præcipuè Dei matrem obseruantia; ut in summa corporis firmitate summaque licentia illibatum virginitatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur. Is, Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciam, vita functo, licet perfidum & consceleratum genus hominum porrò insectari, nec tantum è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamè, quòd ad hæredem regni Eduardum fratrem natu maximum eiusmodi expeditio pertineret; ipse interim ad alia non minùs præclara sese conuertit, quæ suis & auspiciis aggredi, & sumptibus tolerare se posse consideret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritauus Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos redditus & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesque apud animum suum agitanti, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortalis Deo gratius visum est, quàm incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ eo maiorem veniebat in spem, quo se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quosdam è Britaniâ & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris demonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè
sententia

sententia Henrici animo infedit, quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis deque cœli plagis exquirere, multa etiam, vt erat acri & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique, dum cuncta circumspicit, relique magnitudinem ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabali, (quam deinde Villā infantis dixere) fama est, per quietem cœlesti monito clementer increpitum, quod cogitata conquisitione tam diu superfederet, remque adeo piā & laudabilem vltra differret. Itaque manē vt primū euigilauit, sine vlla dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatūque cœli Reginam, vti volēs ac propitia cœptis adesset, cursumque dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros vtrique præponit, & ingentibus oneratos promissis, quam longissimè prouehi, & extimos Africæ tractus ac gentes accuratè explorare iubet. Ii, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate & insita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidētēque suscipiunt. Itaque populo faustis ominibus & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, vltra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensuræ nomen, id est, quatuor ferè millia passuum singulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenere: quo ne longiùs tenderent, partim nouis aquarum aestibus vadisque, partim etiam procurrentis promontorij longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosque prohibuit, quo minus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis compererat argumētis, ab ora Mauritania, continentes ac perpetuas regiones vltra æquatorem extendi: quæ si pedibus peragrari ardores aut solitudines vetuissent; mari certè, modò perseuerantia non deesset, adiri cognosci que posse confideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cum sese intrepidè nauarchi alto mandassent, multis & periculosis jactati procellis, varias primū insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africæ littora, ad vsque Leanam (id monti nomē est, leucis à Ganaria trecentis & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouere. Quorum è

8 HISTORIARVM INDICARVM

numero viri tres præcipuè meriti felicitate virtutèque sunt, vt corū nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuere autem Ioannes Conſaluus & Triſtanus Vaſæus, qui omnium primi longè à continenti recedere, & vaſto ac furenti Oceano ſeſe credere minime dubitarunt: ac partim vêtis ablati, partim animi robore conſilioque prouecti; inſulas aliquot, in iis vnâ hodie nobiliſſimam ditiffimamque, cui à materia nomen eſt, ad Luſitanicum imperium adjunxere: itémque Ægidius Annius, qui Syrtibus euitatis, & accuratè obſeruato maris æſtu reſeſſuque, Ganariam promōtorium eximia nauigandi arte ac ſcientia denique flexit; & Chriſtiana fidei ad Heſperios Æthiopas aliâſque inaccessas antea nationes aditum aperuit. Hôs autem Henricus, & qui deinceps eorum induſtriam ſubſequuti ſunt, pro cuiusque meritis ac laboribus amplè remuneratus eſt: ac, ne conquirendi ardor in poſteris refrigeſceret, à Martino V. Pontifice Maximo impetrauit, (quod ipſum ab aliis deinde Pontificibus confirmatum eſt) vti quicquid à Ganaria ad vltimam vſque Indiam patefieret, id quàm optimo iure & conditione Luſitanicæ ditionis eſſet. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Henricus cum aliquot locis templa conſtruxiſſet, ac varias in regiones muniſſet viam Euangelio, plenus gloria & rectè factis migravit in cœlum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonſus quintus, vt primum regni potens fuit, (nam Eduardus pater ei maturè deceſſerat, fuitque ſub tutoribus ad ſeptimum vſque decimum ætatis annum) quamquam finitimis ac domeſticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem acerrimè incubuit; pèrque ſtrenuos duces & gubernatores ab Leana monte ad Arſinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vſque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus eſt vltra æquatorem gradus partèſve duas & ſemis, hoc eſt leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum & arma Luſitanicæ protulit. Multæ etiam inſulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco non eſt operæ pretium; & commercia variis cum nationibus inſtituta; ſed cum Æthiopibus præcipuè occiduis, quam regionè hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quam ingenti fluuiò Zanagæ impoſitam, loci opportunitate illeçti olim negotiatores vndique cõfluebant. Patet autem Guinea latiffimè: & quamquam zonæ mediæ ferme ſubjecta flagrantiffimo ſole torreretur; non tamè idcirco (vt falſò priſci putarunt) (ab incolis eſt deſerta: quinimmo plurimos numerat populos: è quibus maritimi piſce, mediterranei partim lacertis & immūdis animalibus, partim, vbi cœlum fauit, nonnullis

nonnullis frugibus & lacte vescuntur: mutantque subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi: eaque familię sepe inter se propter inopiam de aquatione ac pastione decertant: infelix genus hominum, ac seruituti natum, & cum aliis nominibus, tum vnus veri Dei præsertim ignoratione miserandum. Cum iis igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Lusitanis, & quamquam initio propter suspiciones mutuas, vt in re tam subita ac noua, turbatum est; atque etiam ex insidiis Christiani aliquot interempti; tamen cognita mox Lusitanię Regum iustitia, & nostrorum comitate ac beneficiis deliniti barbari metum posuere: & commeandi contrahendique libera potestate facta, cum veste varij generis, & variis domestici vsus instrumentis, ebur & aurum & mancipia permutabant, nullius aut eumentium aut vendentiũ æquę bona conditione, atque ipsorum qui venum dabantur. quippe ex Æthiopię sabuletis in opima Lusitani regni arua, & ex tuguriis & mapalibus Olisiponem classe transfati, vel ipsa vrbis frequentia rerumque omnium copia paulatim ad mansuetudinem & humanitatem erudiebantur: & quod longè præstantius est, mysteriis Christianę religionis postmodum imbuti, & cœlesti lauacro expiati, è peregrinis, dęmonum seruis, hominumque mancipiis, Angelorum ciues & domestici Dei repente euadebant. Hisce rebus ita institutis, admodum expedire visum, ad mercimonia tuęda, atque ad retinendam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis castella excitare. Quę dum summa Æthiopũ voluntate exstruuntur, interea morbo laboribusque confectus Alphõsus emoritur. Dein regni gubernacula suscepto Ioannes eo nomine secundus, lætis admodum auspiciis: quando per idem tempus in Æthiopia Christiano primũ ritu litatum est; barbaris ad noua sacra cæremoniasque stupore defixis: Lusitanis verò inter ipsam diuinam rem gaudio lacrymantibus, quod sua potissimam opera verus Dei cultus in longinquas ad eò mundi partes gradum fecisset: nempe vt impuris fœdata victimis loca purgaret: breuique ingentem animorum vim à possessoribus iniquis in Christi libertatē assereret. Quo nuntio magnam in spem erectus Ioannes, vt erat generosi maximè spiritus animique Rex, non modò parta retinere, sed etiam omniratione amplificare constituit. atque illud præsertim summo conatu peruestigare; num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra transitus foret. quippe, iam tum, præter acerrimum propagandę Christianę fidei studium, ad beatas etiam Arabię gazas, & Indici littoris opulenta commercia mentem & cogitationem adiecerat. Quam ad rem in primis idoneũ ratus, cogniti iam

HISTORIARVM INDICARVM

littoris dynastas amicitia comprehendere, haud ita difficili negotio
 id est consequutus; pacemque & societatem certis legibus fecit cum
 Bezeguico, & Caramansa, Baio Samano, aliisque regulis: dein, ad
 ulteriora exquirenda, probatae virtutis fideique homines familia-
 res suos dimisit. atque id quo libentius facerent; ac minore cum
 erroris periculo sese vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tem-
 pestate mathematicis Rhoterico & Iosepho medicis suis, itemque
 Martino Bohemo, qui se Ioannis Monteregeij alumnus ferebat,
 negotium dedit, aliquid communi consilio excogitarent, ad cursum
 nauium in pelago, quauis ignoto, regendum: ut vel abductus a con-
 spectu familiarium sibi siderum nauta, quam tamen caeli plagam,
 quam remota ab orbe nostro loca teneret, aliqua posset ratione
 conijcere. ij, quam acerrimo studio re diu multumque agitata, as-
 trolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos
 stellarum motus duntaxat astronomi adhibere consueuerant, pra-
 claro sane inuento ad usum rei maritimae transfulerunt: ac pari so-
 lertia declinationum tabulas confecere, quibus hodie naucleri ad
 exploranda locorum (quemadmodum cosmographi appellant) la-
 titudinem vtuntur: ut non parum, hoc etiam nomine, tota Europa
 Lusitaniae debeat. Quod si ut latitudinis, ita etiam longitudinis fa-
 cili negotio rimandae regulam prodidissent; nullo propemodum
 errore perpetuum maris ac terrae cingulum continuo circumactu
 viatores periti conficerent. Sed quia abortu in occasum, vel contra,
 ab occasu in ortum, nihil est in perpetua caeli conuersione certum
 ac stabile, quod dirigere cursum, accessusue aut recessus emetiri pos-
 mus, (namque illa ex errantium siderum oppositu subtilis ac per-
 obscura collectio nequaquam est ad hanc quotidiani vsus ratione
 accommodata) idcirco nullidum longitudinis gradus notari, neque
 plane perspecta potuit esse ratio itineris. in quo nauium rectores
 periculosissime saepe falluntur. credo equidem, in hoc, ut plerisque
 aliis humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam industriam,
 vel coercendas cupiditates, haec tanta difficultate diuinitus inter-
 posita. Veruntamen eius instrumenti beneficio mirum quanta
 nauticae rei accessio facta sit, quin etiam ex eo tempore Christi dis-
 ciplina manare longius cepit: plures quippe iam viri, & prudentiae
 & pietatis laude praestantes, certatim ad huiusmodi expeditiones
 vltro semet regi offerebant: e quibus Iacobi Cani constantia &
 virtus in primis enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas
 Alphonsi processit ad ostium ingentis fluuij, qui ex ipsis Nili fonti-
 bus originem trahens, Zaires ab incolis dicitur: ac tanta aquarum
 vi, praesertim hyeme, sese in Oceanum infert, ut prodatur in octo-
ginta

ginta millia passuum ab eo vinci mare; quod ex dulci nimirū hau-
 stu præternavigantes intelligunt. Columnas aliquot, Ioannis ius-
 su, è Lusitania secum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figu-
 ram, & regij stemmatis insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat
 inscriptum, quo quæque terrarum spatia rege, quo duce, quo tem-
 pore aperta forent. Ex iis ergo columnis vnâ, ditionis Lusitanicæ
 testem, in ostio collocat: dein aduerso flumine subuectus, errantes
 passim Æthiopum greges videt, atro colore vibratoque capillo, vt
 ceteros; veruntamen, vt vberiore solo, sic etiam ingenio moribus-
 que longè mitiores. quippe leuibus duntaxat munusculis & beni-
 gno vultu inuitati, sese aduenis tanta securitate credebāt, vt eorum
 quoque navigia, sine vlllo metu vel suspitione, inuisendi gratia con-
 scenderent. Veteres amicos vel consanguineos diceres, si commu-
 nio intercederet linguæ. sed è multis ac variis interpretibus inuen-
 tus est nemo, qui sermonem gentis teneret, nutibus ergo ageba-
 tur. quibus haud ægre cognitum est, præpotentem regem, cui cun-
 cti pareant, plurium dierum itinere introrsum abesse. Quo audito
 Canus aliquot è suorum numero ad singula propiùs exploranda in-
 colis ducibus mittit in regiam: iisque obsidum loco relictis, præ-
 cipuè in dolis quattuor ipse vicissim Æthiopus in Lusitaniâ as-
 portat, per sanctè pollicitus, quintadecima luna (quæ temporum
 ibi momenta obseruantur) sese illos incolumes patrio redditurum
 solo: ij porro, inter nauigandum, & Cani cura, & sua ipsi docili-
 tate, Lusitanici sermonis consuetudinem nacti, de Congi regno
 (sic enim appellari denique patuit) deque eius opibus, ritibus, insti-
 tutis cuncta postmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eorum
 aduentu Ioannes mirè lætatus: & collaudata Cani prudentia, no-
 uos iubet hospites in primis benignè & copiosè tractari: cumque
 ex iis multa per otium quæsiisset; veritus ne longior mora Lusitanis
 obsidibus aliquid afferret incommodi; mandat Cano, Æthiopus
 quàm optimè rursus acceptos quamprimum in patriam reportet,
 suosque recipiat: tum, vbi vltiora lustrarit, in reditu, ad Congi
 regem adeat ipsemet; eumque omni ratione ad Christum allice-
 re studeat. Nec mora: tempestatem idoneam nactus Canus, pere-
 grinos, Congum relatos, cum obsidibus bona fide permutat: ac,
 ne temporibus excluderetur, continuato in præsentia cursu, leu-
 cas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ co-
 lumnas duas duobus ponit locis: quarum alteri à S. Augustino (cu-
 ius in diem natalem appulsus inciderat) alteri ab ipsomet lapide
 nomen inditum est. Inde Cōgum reuectus, mira gentis gratulatio-
 ne ad Regem ipse cum amplis muneribus & egregio comitatu cō-
 tendit.

rendit. Rex, quòd mira quèdam de Ioannis munificentia & comitate à suis audierat, summa cù honoris & mutux beneuolentiæ significatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quemadmodum in mandatis habebat, ex occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, spretis inanis Diis, vnum Deum cœli terræque conditorem agnosceret. Atque hoc loco vel maximè patuit ad conuertendos animos, quanto plus in perspecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti sit. Militaris homo erat Canus, & ferro potiùs quam litteris innutritus: ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officiis nostrorum antè captus, ad studij veræ pietatis ad eò exarsit, vt aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa ipsemet vltro de religione quotidie quæreret. Quinimo in eundem animi sensum familiares quoque suos, & regni proceres, apertè monendo hortadòq; pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ cœlestis afflatus, qui mentes Æthiopum cœcas ad rectum salutis iter occultis motibus prouehabat. Iamque agro ad Euangelij semen accipiendum subactò, Cani reuersionis tempus instabat. Quem Rex tametsi aduocatù sibi in Lusitania videbat fore; tamen pro instituta consuetudine perinuitus dimisit: deditque proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex iis, qui nuper in Lusitania fuerant. huic etiam atque etiam mandat primùm vti suo nomine Ioanni, pro immortalibus eius in se promeritis, gratias agat ingentes; deinde vt ab eodem suppliciter petat, ipsum oratorem & pueros cœlesti lauacro expiatos, & Christianis præceptionibus probè institutos, cum piis aliquot summi Dei sacerdotibus Cõgũ remittere ne grauetur: vehemèter optare se, cù liberis & propinquis, & regno si fieri possit vniuerso, Christiana sacra suscipere. Addit legationi munera, magnum eboris vim, vestemque permultam (hæc Æthiopum gaza est) è palmarum folijs admodum scitè atque artificiosè contextam. Ea verò legatione Ioannes, vt erat egregiè pius, maximo gaudio cumulatus est, cùm tantam pãdi portam Euangelio cerneret. Ergo, simul atque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleonora yxor Zacutam; pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ instituto lusitralibus aquis gratulabundi admouère: & Zacutæ quidem, Ioãnis; cæteris verò, spõsoris cuique sui nomen impositum. Baptismo peracto, confestim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium summa cum diligentia Christianis moribus & mysterijs imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica legatio in Congum decreta cù regalibus donis, & sacrorum apparatu magnifico; neque neophyti modò

modò ad suos remissi, verùm etiam è sanctissima Dominicana familia viri tres probatæ virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eosdem Æthiopus & docendi & initiandi munere fungerentur. accessere ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus exstruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Confalvus Sosa. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate sufficitur. Magna interim apud Æthiopus erat expectatio nouæ religionis, & cù ceteri ferme summi atque infimi Christianorum aduentum valde expetebant: tum verò audissimè Regis patruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is vt primùm naues ad littus applicitas audiuit, ingenti stipatus frequètia, magnoque cymbalorum ac tubarum strepitu, descendentes nostris obuiam prodiit, vix præ gaudio sui cõpos. Et quoniam exacta iâ ætate erat, ne oblatam sibi diuinitus occasionem frustra elabi sineret, baptizari se statim voluit vnà cum altero è filiis paruulo, quippe qui per ætatem sibi consulere nondum posset: alterum iam adultum, quanquam eodem studio vehementer incensum, & obsecrantem etiã atque etiam, ne se cœlestis illius beneficij expertem vellet; honoris tamen & obseruantia causa, Regi, Regisque liberis in tanto mysterio anteuertere non est passus. Temporario igitur templo è frõdibus ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Christiano more adornantur, ac sacris ritè perfectis, primus ex omni memoria baptismus ille in iis terris incredibili omnium læritia celebratus est anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Patrem nouo nomine Emanuelem, filium vocari Antonium placuit. Nec modò vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præ se tulit senex: sed etiam aduocata concione ipsemet è superiore loco in simulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerant, adedò acerbè inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tam grauitè ac dolenter est detestatus, vt animo planè immutatum, ac Deo plenum haud dubiè cerneret. Iis rebus cognitis, maiorem in modum lætatus est Congi Rex: perque eam gratulationem ad patruum ditionem ac fines munificè adiecit agri, quod leucas in longum triginta in latum decem pateret. Quo tanto de se Regis iudicio magis magisque animatus Emmanuel, ad superiora Christiani animi documenta non minus præclarum adjunxit aliud: siquidem graui edicto cõquisita vndique idola, quamquã multis id agre ferentibus, & in cumulum congesta, publicè concremauit. Præterea, Christi sacerdotes, quandiu ibi substitere, tanquã è cœlo delapsos,

omni

omni officio prosequi, & caritate complecti: de fidei mysteriis, de-
 que variis virtutum generibus assidue percunctari: Deum verò sup-
 pliciter obsecrare, vt quando multo maximam vitæ partem in ca-
 codæmonis famulatu posuisset miser, quantulumcunque supererat
 tēporis, totum id in Christi Domini cultu & in vera pietate con-
 sumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum silentio vel tremore
 potius interesset, ex eo patuit, quòd iuueniliter interea strepitū
 cientes ad ianuam templi honorarios ephæbos, principum filios,
 illico mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum
 illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immola-
 tur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolescentes, leuis
 & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ, pœnas capite ipso luis-
 sent; ni ætatem ac genus miserati, ac diuinæ insuper clementiæ me-
 mores Lusitani vehementius obstiterent. Iamque ab Congi Rege
 nuntij aderant, legatum orantes, ne aduentum vltra differret: Re-
 gem in vrbe, cui Ambassè nomen, patruï baptismo & conuersione
 lætissimum, festos agitaredies: nihilque illi esse longius, quam, vt e-
 lutis toto animo sordibus, ad filiorum Dei cœtum vnâ cum cæteris
 aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponendum est
 visum. nauibus modico relicto præsidio, Sosa comitesque sese in
 viam dedere. Quibus, in digressu, præter cæteram benignitatem,
 ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itémque ad onera
 subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram su-
 pellectilem bajularet, admirabili quadam alacritate certantium.
 Vbi ad medium ferme iter ventum est; Præfectus Regius vnus, ac
 postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad urbem verò ap-
 propinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodire de-
 more gentis armati, Lusitaniæ laudes & præclara in se beneficia
 carmine cōcinētes: ita structis ordinib⁹, & eiusmodi gradu, ac sym-
 phoniæ genere, vt supplicatiū apud nos pōpæ speciem quādā exhiberēt.
 Modos inibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde
 vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera fe-
 riebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem
 ordine ad regiam vsque perducunt, tanto populi concursu ac turba
 ita conferta, vt nostris aditus ad regem vix atque ægre patuerit. is,
 in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburneæ sella
 insidebat, mitratus infula è palmæ foliis opere subtili & eleganti
 perfecta: à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vsque vestis
 bombycina contegebat; læuum brachium armilla ex orichalco ad-
 ornabat; equina cauda pendebat ex humero, id solis regibus da-
 tum. Denique introductus legatus, quàm honorificèrissimè exci-
 pitur.

pitur. salutatione peracta, expositisque sui regis mandatis, illico per sacerdotes adstantes, dona, vestem pretiosam, tabulas pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumentum in cōspectu populi totius, petente id ipsum rege, proferri iubet: tum rex per attentè singula contemplari: quem quæque in vsum, quidve significet, curiosius quærare. In iis præfulgidum erat Crucis vexillum, quod solenni precatōne consecratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Lusitano regi ex vrbe Roma transmiserat. Eo explicando confestim rex & concio tota venerabunda procubuit: namque inter illam sacrorum expositionem Æthiopes adeò intentis oculis gestus motusque sacerdotum obseruabant, vt eodem pænè quo Lusitani momento capita submitterent, jungerent palmas, genua flecterent. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benignè diuisi. tum de regis & reginæ baptisate sedulò agi cœptum. Id quo majore apparatu ac cætemonia fieret, templum Christiano more prius ædificari placuit. opus erat sanè difficile tum alias ob causas, tum quòd lapides & cæmenta longè admodum petenda forent. sed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique necessariis, vrgente atque instante rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maximè fiunt, ecce tibi à regni finibus trepidi nuntij; vastari agros, tecta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Æthiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas centum in longitudinem patère dicatur: ex quo tres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra peruestigauit antiquitas) in mare internū, Cuama, & is, de quo suprà dixi, Zaires in externum effluunt. In eo laeu aliquot visuntur insulæ; & ex iis quædam tantæ magnitudinis atque frequentia, vt triginta hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos fortè dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnaque manu incursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniã & celeritate & ipsiusmet regis præsentia opus erat; ne quid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex baptisati sacramento æternæ salutis consulere. Nec regina rem longius distulit, atque ad indicandum in Lusitaniæ reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Æthiopum multitudo ad spectaculum vndique affluerant. Ex iis, proceres aliquot, regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adjuxere. nam è duobus regis filiis alter ad om-

ad omnem virtutem ac pietatem propensus, natu major, ad regni fines tutandos festinè præcesserat: junior alter, Pansus Aquitimus nomine, nimirum vt esset qui pios postmodum exerceret, à nefaria superstitione, & auitis moribus nullo pacto abduci se passus est. Sub hæc, raptim coacto exercitu rex, admittis Lusitanis aliquot, in hostes tendit. Abeunti, Sosa Crucis vexillum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationem alacer: signi eius beneficio (tantum fiducia ne deesset) hostibus utique superiorem futurum. Nec vanam fuere promissa: prælata Cruce fuis fugatisque rebellibus, paulo post victor Ioannes in patriam rediit. Quantem natu major filium est secutus: qui cum Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam dedisset, perducto iam ad fastigium templo, summa populi celebritate baptismo lustratus est, Alphonsumque appellari se voluit; quo nomine Ioannis Lusitanæ Regis filium vocari didicerat. Ac ne quid ad læticiam deesset, baptizati cum eodem insignes viri permulti. Inde profectus in Ifundos, quibus populis iam tum ex parentis auctoritate imperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cœpit: ac veritatis lucem admirabili studio promiscuè omnibus impertire. Quo tanto Christianæ rei incremento admotum lætus in Lusitaniam reuertit Sosa, relictis in Congo sacerdotibus ad capta promouenda. Verum ij partim insolitis caloribus & cœli grauitate consumpti, partim etiam (quæ vicissitudo est rerum) ab incolis aspera atque acerba multa, absente præsertim Alphonso, perpessi sunt. Etenim quamdiu de ecclesiasticis cæremoniis, & de mysteriis rectæ in Deum fidei est actum, ea tamen hominis captum infinitis partibus superant: tamen quia ob id ipsum Deo digna, & rationi consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab Ethnicis. Ast vbi de iustitia, temperantia, submissione serio præcipi est cœptum, & Christianæ disciplinæ institutis, abjicienda auguria, malè parta reddenda, condonandæ injuriæ, aspernandæ libidines, frangendæ cupiditates erant; enimvero tum quasi ventilabro ad trituram adhibito, boni viri illico secerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari, sectari pacem, voluptates repudiare, duces & rectores animorum suorum honore & benevolentia prosequi: alteri denuo dæmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad auaritiam ac superbiam, & pristinas turpitudines miserandum in modum reuolui & odisse lucem, magistros auersari, & à piorum consuetudine longè refugere. Nec vulgo tantum serpebat vitium: notissimus ac ditissimus quisque arduum ac difficile virtutis iter eo magis horrebat, quo maiora sibi malorum irritamenta & deliciarum ille-

cebræ

ēbra suppetebant. Rex demum ipse, qui tantum initio ardorem ac firmitatem animi præ se tulisset; vbi à lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est cœptus, desiderio pristinæ vitæ paulatim adedē elā- guit, vix vt in eo roboris Christiani quicquam agnosceres. Occur- sabant scilicet eius animo pristina oblectamenta, ludi, computa- tiones, quæque ebrietatē sequuntur: offerebant sese identidem aus- picia & sortes, quibus ad amentiam omnis ferme barbaria dedita est; titillabat sensum, effundendæ iracundiæ, & doloris puniendi sua- vitas: quibus quasi machinis, vrgente præsertim demone, sensum de statu suo dejecta mens ita obduruit, vt cum internas religionis & officii recordationes obstinatè repudiaret; tū salutaria sacerdotum hortamēta ac monita, nō modò ad animū, sed iā ne ad aures quidē admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum dæmonis telum, muliebris conjuratio. Quippe, vt cæteræ ferme gentes, ita etiam Æthiopes, præter eam, quam justæ vxoris habent loco, sin- guli pellices alere consueuerant plures pauciorēsve pro opibus. Eæ cū ex inuectis nuper sanctionibus pelli aut ablegari se à viris quoti- die cernerent, vt est impotēs iracundiæ sexus, damnum & ignomi- niā non tulere: cæteribus habitis consensu per se perque communes amicos cum rege vehementer agere insistant; aduentitias religio- nes, durumque & horridum vitæ genus abjiciat; præsentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur: neu incertam spem futuræ feli- citatis, tanto pretio tantæque commodorum & voluptatum ja- ctura sibi emendam existimet. Hæc & alia eiusmodi blandimenta cum neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti ac præsertim Regis filius Pansus Aquitimus adiuuaret; breuī maximum in discrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fideles ac boni, vt numero inferiores, ita diui- no præsidio & causa longè superiores. Egregium verò se pietatis vindicem & assertorem præbebat Alphonsus: patrisque miseratus insaniam; dictis factisque neophytos in fide atque in officio conti- nebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot Pansum incen- sum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphonsum ab- sentem variis criminationibus patri suspectiorem indies reddere instituunt. degenerasse illum planè in externos mores, nihil iam pa- triæ vel auitæ consuetudinis pati: Regem verò ipsum ita vel con- temnere, vel odisse; vt in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit, amnes exsiccet, vitret fruges, atque a- dedè regias pellices vltro ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumniis at- que portentis cum iuuenis innoxij famam ex composito quotidie lacerarent: zelotypum senem, & in affecto iā corpore animi quo-

que

que viribus defectum, facile perpulere, vt Alphonsum omni dignitate, honoribus, vectigalibus per summam injuriam exueret. jacuissetque porro in solitudine & squalore circumuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem appetere increpuissent, quod heredem regni destinatum, stirpis maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta causa damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem & fidem: dein videret, num tantæ indoli tantisque laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta, nimium patulis auribus in animum demississet. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret? ac perspecta demum & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi è veterno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quæsitis iis, quæ Alphonso objecta erant, cum prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione in fontem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum extemplo restituit; cõsceleratos calumniatores, ne quid tale postea quisquam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamque insperati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, vt debebat, Alphonsus, multo etiam ardentius ac liberius ad Christianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit: ac præter cæteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite sanxit, ne quis inaniu Deorum effigiem vllam vel priuatim vel publicè coleret haberetve. Quo edicto in rabiem efferati aduersarij, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eã sententiam adducunt, vt, nisi reuocetur illico edictum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuò per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur: neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosque omnes in aperrum capitis ac fortunarum discrimen objiciat. Cùm ille nihilominus in incepto perstaret, Deumque multo magis quam homines metuendos duceret; irã percitus Rex jubet Alphonsum ad se quamprimum venire. At ille, cùm nascentis eius Ecclesiæ salutem in suo capite verti probè intelligeret; pericula belli excusando, variasque neccendo moras, tam diu rem distulit, quoad letali morbo implicitus parens, cùm ægrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tandem superante medicamãra vi morbi, demortuus est. Interea

Panfus,

Pansus, & sua ipse cupiditate, & improborum suasu, non dubia spe regnandi concepta, sollicitare promissis Æthiopus; blandè singulos appellare; viuendi licentiam & libertatem ostendere: denique ad excludendum aperta vi fratrum arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiusmodi consilijs abhorrebat, certior factus Alphonfus, quàm maximis itineribus quàm occultissimè noctu Ambassem urbem ingreditur: atque ut primùm diluxit, populum magna rerum nouarum expectatione suspensum ad concionem vocat. Ibi orsus à primo Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in se parentemque ac totam nationem promeritis; quòd tales viros, tamque salutarem sibi traditam ab ijs doctrinam, grato pioque animo coleret, foueretque; idcirco se à fratre sectatoribusque ipsius toties insidijs appetitum, & per falsas criminationes fama fortunisque spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, viuo & spirante etiam tum patre, alienam hereditatem spe & cupiditate impia deuorasse: eodem vita functo, iustum heredem, quando per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos gentium ins, si quid verustus regni mos, si quid etiam aeternæ salutis ratio valeat; ne se maiorem natu, Regem legitime designatum, pacis ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consilijs impiorum deprauato posthabendum existimet: Caueat verò etià atque etiam, ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Pansum minas paratasque ab eodem copias perimescat: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur causa, pro sua summa iustitia & bonitate, rectè sentientibus affaturum. Hæc, & alia ad tempus accomodata, cum ingenti spiritu perorasset; tantus repente motus animorum est factus, ut incredibili consensu Alphonsum protinus Regem æqui pariter & iniqui consalutauerint. Quibus rebus confestim ad Pansum in suburbana castra perlatis; ut quàm minimum spatij Alphonso ad comparandum relinqueret, cum ijs copijs, quas habebat duplici instructa acie, continuo infestus ad urbem aduolat. Neque perterritus ea re Alphonfus: tum armatos, quos circa se habebat, pauciores quàm credi possit, (non plus sex & triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodum religiosè testatur) tum cæteram imbellè turbam, quæ ad regiam percussa metu confluxerat bono ac præsentis animo iubet esse. Deum verum, quæ sprete falsis dijs venerari instituerint, pro ipsis haud dubiè pugnaturum. Nec vana cecinit. vbi ad teli iactum est verum, Christiani armati inermesque, sublato pariter clamore, IESVM Deum, & S. Iacobum, ex disciplina Lusitanica ingeminant. mirum dictu: ad

eas voces, tanquam cælesti fulmine afflata prior acies, cùm all-
 quandiu attonitæ similis fluctuasset, terga postmodum vertit: cū-
 que eandem trepidationem pauoremque subsidijs intulisset, tur-
 batis eo impetu ordinibus, conuersis illico signis, effusa om-
 nes fuga saltus auios & nemora petiere. Hanc tam incredibilem
 victoriam, ac planè diuinam, alia non minùs admiranda subsecuta
 res est. Cippus erat in syluis, captandæ cuiusdam ferè paratus à ve-
 natoribus. in eum cippum cursu præcipiti cùm se Pansus per im-
 prudentiam induisset; corpore toto grauitèr confauciato sic hæsit,
 vt explicare se inde nulla vnquam ratione valuerit. Comprehen-
 sus, & in custodiam traditus, frustra nitente Alphonso conseruare
 germanum fratrem, & ad Christum adiungere; in pertinaci mentis
 duritie, & volūtaria cæcitate miser animã efflauit. Lōgè melius &
 saluti & existimationi suæ cōsultuit is, qui Pansi ductabat exercitū.
 siquidē è fuga retractus, cùm sibi necē instare minimè ambigeret,
 misit qui Regi demissè nuntiaret: nō deprecari se mortem, quam
 suæ temeritati debitā præclarè nosset. id verò omnibus votis ex-
 petere obtestarique, ne se absque fidei Christianæ mysterijs ex hæc
 vita excedere pareretur. ipso congressus initio, circa Alphonsum
 apparuisse viros humana specie augustiores: ipsius, quàm Lusitani
 adorarent, Crucis nota distinctos, clarissima circumfusos luce, vul-
 tu acerrimè præliantes: eo nimirum viso Pansi milites ingenitè
 horrore perfosos, extéplo se in fugam dedisse. Itaque sibi non esse
 iam dubium, quin, præter Christianorum Deum, nemo vel in
 terris vel in cælo colendus adorandusque sit. Neque aspernatus
 est respicientem Alphonus: quin potius clementer accepto, &
 per baptismum in Christianos relato, vitam & incolamitatem ea
 lege concessit; vt purgando in posterum verrendoque Sanctæ
 Crucis templo cum suis operam daret; & in mystici lauacri v-
 sum, pueros latices religiosè conueheret. Ea victoria magnum
 rei Christianæ momentum attulit. regni possessione adita, &
 barbaris quotquot postea semet Euangelio opponere sunt ausi,
 perpetuo felicitatis tenore superatis, Alphonus quinquaginta
 ipsos annos (tòt enim deinde regnavit) hominibus verbo & ex-
 emplo ad omnem virtutè ac pietatem erudiendis, egregium & pa-
 storem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vs-
 que se præstitit. Per idem tempus, quo Christiana sacra in Congū
 perlata sunt; eadem Regulus quoque Beniensium, Congo vicinus,
 ab Ioanne per legatum expetiijt, Lusitanicæ magis amicitie ac
 præsidij spe, vt euentus docuit, ad opes imperiumq; firmādum, quã
 quo de suscipienda Christiana religione seriò cogitaret. Quocirca
 sacer-

sacerdotes ad eum summa Ioannis voluntate profecti, & ab au-
 tis erroribus ritibusque sacrilegis perditum hominem diu mul-
 tumque reuocate conati, cum nihil omnino proficerent, Ioannis
 demum accipiu in Lusitaniam irriti rediere. Lærioribus initijs, exi-
 tu etiam tristiore fuit alia per eosdem ferme dies Lusitanorū ex-
 peditiō. In ijs annibus, qui Aethiopiā occidentalem influunt, in
 primis nobiles duo censentur, Gambea & Zanaga, cuius paulo
 antè meminimus. Stachirim Daratumque prisca dixerē. Intra duo
 hæc flumina quicquid spatij longo prokursu in Arsinarium vsque
 promontorium desinit, populi tenēt ijs, quos vulgus Ialophos ap-
 pellat. Horum Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis
 amicitiam, & crebris a Ioanne muneribus nuntijsque ad stipendia
 Christi sollicitatus, cum nihil tale agitare animo, Lusitani tamen
 Regis optima studia & spem varijs promissis ac frustrationibus e-
 ludebat: idemque Christianos aduenas in primis amicè liberali-
 terque tractabat, quod eorū cōmercijs ac societate suas opes non
 mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus vt se-
 queretur, nullis vnquā rationibus adduci potuit, id ipsum vt vltro
 exoptaret, denique malo miserijsq; coactus est. Siquidē regno pul-
 sus propinquorū insidijs, cum illud frustra sæpe recuperare tētas-
 set, victus aliquoties fugatusque, ad extremū in Lusitaniā exsul cū
 paucis perfugit ad expertę virtutis & beneficentię Regē, ab eoque
 supplex infimis precibus auxiliū petijt. atq; id quo facilius impe-
 traret, baptizari cum suis (ij erant viri nobiles ad quinque & vigin-
 ti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratū est my-
 sterium tertio Nonas Nouembris, anno post Christum natum
 millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, mira Pontificū
 & procerum gratulatione & frequentia: exhibitique per eos dies
 publicè ludi, conuiuia, venationes, & spectacula equestria: in qui-
 bus Ialophi desultoria artē & agitandi pericia, ita se admirabiles
 præbuere, vti Numidis ipsis (quorum in celeritate motuque cor-
 poris præcipua laus est) agilitatis palmam omnium iudicio con-
 sensuque eriperint. siquidem tanta erant membrorum vel dexte-
 ritate vel robore, vt equi incitatissimi ephippijs nulla omnino
 cursus intermissione tum recti insisterent, corpusque circumage-
 rent; tum repente insiderent, dispositosque humi lapillos ad vnum
 inde colligērent; tum etiam momento desilirent resiliēntque.
 sub ea Rex neophyrus Romano Pontifici per supplices litteras ri-
 tē obedientiam detulit: idemque in Lusitaniæ Regis ditionem iu-
 re beneficiario ac voluntaria deditiōne concessit, ac se, modò a-
 missa reciperet, Lusitanis ad interiores Libyæ Reges, & pretiosa

metalla ducem fore professus est. Iamque exulis & nota probitas, & afflictâ fortuna, Lusitanum Regem & regni principes ad misericordiam allegerat. quare idoneo subsidio adiuuandum hospitem ratus Ioanne, & insuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriâ diuitiasque proponebantur, viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quàm primùm imperat. In eam classem, præter nautas & propugnatores, Euangelici quoque præcones impositi, Alvaro Dominicano præfecto, eximia virtutis ac sapientiæ viro, quo rex ipse ad sacras confessiones vti consueuerat. additi præterea non modò, vt in superiorem classem, fabri, sed etiam, ne materiæ inopia laborandum foret, cæmenta cum reliquo ædificationis instrumento. iam enim Ialophi consensu Lusitanus arcem ædemque sacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas imponendasque loco, excitare decreuerat. Verùm tantus hic apparatus, ac spes non sine causa conceptæ, paulo post in irritum cecidère. Si quidem delata iam ad Zanagam classem, & castello inchoato (cuius etiamnum exstant vestigia) Petrus Vasæus, cognomento Bisacutus, qui classi cum imperio præerat, sine metu versantem in prætoriam nauem Regem Ialophum pugione confodit, vel fraudis ac perfidiæ suspicionibus incitatus, vel pertæsus calî soli que: quòd ibi paucis diebus complures Lusitani perierant. Regis morte cum à barbaris tum à nostris valde tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Lusitaniam reductæ. Ita, maximi cõpendij rem, quæ & plurimos homines Christo conciliatura, & Lusitanis ad interiora commercia & inclytas Libyæ aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis iracundia momento corruptit. Veruntamen eius classis fama, bellicæque apparatus, & profugi Regis causa benignè suscepta, non parùm ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuere. quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior honos fidelique haberi capta, & à multis dynastis ad Ioannem oratores cum muneribus missi, fœderis & amicitia causa. Itemque ipse litteras & nuntios destinauit cum ad alios prænobiles Africae principes, tum verò ad reges Tungubutu, Mandingæ, Fullo- rum, & earum gentium, quas vulgo Moses appellant, multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac præsertim in nominum impositione, quæ ferme à sanctis Apostolis mutuantur. Nã ad Christianorum Aethiopum sub Aegypto, seu Abassinorum Regem, qui Pretejannes dicitur, tenui fama & auditione durtaxat iam sibi notum, propter pestilentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interjacentes, cum id vel maximè cuperet, ex ea parte

parte adspirare non potuit. Cæterum hisce tam latis rerum exordiis breui tota panè Europa vulgaris, Lusitanum nomen magna vbique in admiratione esse: celebrari omnium linguis: nauigandi scientia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginensibus anteferi. cuius laudis æmulatione incensus Christophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peritus; ex astronomica disciplina, & nonnullis veterum monumentis, eodem ferè tempore statuit, trans noti orbis terminos magna terrarum spatia etiam in occidentem patere: dein, experiundi & cognoscendi studio, quòd sine magno apparatu ea res tentari non posset, Lusitano ante omnes Regi eam expeditionem suasit; suam in id operam & industriam enixè detulit. A quo reiectus tamquam inania & fabulosa afferret, ad finitimum Castellæ Regem Fernandum eodem consilio sese cõtulit. Ibi cùm nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi pertinacia, totum ferme septennium, vorando repulsa, urgendo, instandoque per se, & per amicos; tandem aliquando peruenit; vt in eam inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauigia ad Hispalim ora Bæticæ præberentur. Cum ijs in Atlanticum Oceanum egressus, Canarias primùm insulas petijt. Inde cõtinua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus; insulas aperuit nouas, quas ab re, quòd primæ occurrissent, Principes nominauit; & exposito milite nactus aurifodinas; loco idoneo castra communiit: relictoque ibi præsidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta secum in Hispaniam reuexit. Ea res, quò minus erat in spe, eo maiorem Fernando Regi & aulæ vniuersæ attulit voluptatem. Ioannes contra, dolorem haud modicum ex eo percepit: vel quòd efflorescenti tum maximè ad maritimæ rei gloriam nomini Lusitano, partum ab aliis in eodem genere decus officeret; vel quòd relicto sibi à maioribus inclyto nauigationis iure spoliari, & vasti Oceani possessione pelli quodam modo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus insulis Bæticos, easque in Lusitanam ditionem asserendas, de procerum sententia, classem instruere quàm primùm aggressus est. ea re cognita Fernandus mirari magnopere, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestigatione, præsertim quam oblatam ille reiecerit, arceatur. cumque super ea re nuntij & iuris interpretes vltro citroque frustra cùm litteris comessent, postremò Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioanem legatos viros primarios misit duos: & qua erat solertia, si minus ab incepto abducere illum possent, certè per varias causas rem consultò iussit extrahere, dum Columbus, qui in eadem loca maiore cum apparatu reuauigauerat, de

concepta spe auri argentiq̄ue & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret. Non sefellit Ioannem astus: & dum legati sedulo tempus terunt (vt erat egregie facetus) legationem eam neque caput neque pedes habere dixit: caullatus oratores ipsos; quorum alter e crure claudicaret; alter; ab inuito fastu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio sedus cum Carolo Gallia Rege pepigerat: secundisque eius rebus commotus Ioannes, omisso belli consilio, non reculauit quominus disceptatore totius controuersia yterentur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander VI. eo nomine. Is, cognita rerum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; ultra Hesperidum insulas ad trecentissimam ferè leucam & quadragesimam ducto à Septentrionibus ad Australem polum circulo; totum terrarum orbem ex aequo bifariam secuit. Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernandus relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano & Castellano mira vtrique virtute certatum est, & Fernandi Carolique Casaris auspiciis idem Columbus, aliq̄; deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasum meridiem que immania terrarum spatia, cum incredibili protentur auri & argenti, subinde patefecere: quo maxime subsidio Castella postmodum tantos tamque assiduos terra marique sumptus propè infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum laudem non adæquasse modò, verum etiam superasse vilis, è Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Barptolemaus Diazus. huic, non modò cum ventis & mari, sed etiam cum sociis naualibus diu luctandum fuit; navigationis longissima tædio fessis, & reuersionem quotidiano conuicio efflagitantibus. quorum ille cum ferociam & expostulationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo interuallo transgressus, insanum terra projectum denique patefecit: qui ab interiore Æthiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit. neque tam portentosa magnitudine terribisq̄ue in super tempestatibus deterritus est, quo minus promontorium flecteret; ac totum terrarum orbem magnanimis & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tam felici ausu peruentum ad Insulam, quam sancta Crucis à columna ibidem posita nominarunt, leucas vltra Cani limites omnino trecentas & quinquaginta. tum, deficientes iam comearu; sexdecim ferè mensibus nauigando consumptis, in Lusitaniam reditum est, cumq̄ue in explicando apud regem itineris rotius progressu Diazus ad

ad descriptionem ingentis illius promontorij deuenisset, (frontem Africæ nonnulli dixere) idque ob atrocissimas circa ipsum exortas tempestates, procellosum caput iure appellandum affirmaret; quoniam, Bonæ Spei caput esto, inquit Rex, (quod illi deinde nomē stabile firmumque permansit) quippe cum tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Austrum prokursu, ad optatas Orientis opes & Asiatica emporia Lusitanis digirum parē videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mentio, quod Africi maximè & Asiatici littoris nauigatione constat; locus postulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad instituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Olisipone præter Gaditanum fretū in meridiem nauigantibus, ad laeuam est Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Icthyophagos populos (ea regio Guinea est) trans Canceri tropicum, ad vsque Pagelungos Æquatori subiectos, & Agelymbam, qui antiquis noti orbis est terminus. hosce vno omnes vocabulo Hesperios Æthiopas, sicuti Eoos, qui oppositam Africæ partem tenent, prisca cognominarunt. Dein, per longissima spatia, obliquo trans Æquatorem & Capricornum excursu, ora vastam in prominentiam cuneatur; id Bonæ Spei (quod diximus) caput seu promontorium est. hinc rursus in Septentriones longissimo tractu per immanes, & obscure nominis populos Obios, & Casres, & Madagascarem olim, nunc Diui Laurentij insulam, reflectitur littus ad nota iam antiquis promontoria Prasum & Aromata: quorum alterum hodie Mosambicum; alterum à Praslo quingentis leucis & quinquaginta disiectū, Guardafu vulgus appellat. is Africi littoris extremus in Orientem est limes. inde præter duos inclytos sinus, Arabicum & Persicum, quibus in modum peninsulæ felix Arabia cingitur, rectus in eam regionem traiectus est, quæ, Indo & Gange duobus clarissimis inclusa fluminibus, India nominatur. In hac montes à Cauçaso ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Austrum iugo porrecti, circumfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentē obuersa, prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiumque nuper omnium frequentissimum; irēmque Cocinum, Cananorem, Goam, aliásque complures: altera in ortum spectans, à Comurino tractu per Bengalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit, perque Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quam terram Ophir ac Tharsis quidam haud sanè absurdis coniecturis existimant) desinit in Auream Chersonesum: qua in regione prænobile emporium Malaca visitur hodie. A Cori promon-

torio, ad Siculi freti similitudinem, exiguo admodum spatio auulsa cernitur insula Ceilanum: quam grauis auctor Ioannes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit, ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam ingentem insulam Somatram cursus est; quam Geographoru vulgus Taprobanam putat. à Somatra porro ad nobilissimas insulas plurimasque, lauas majorem & minorem, Bornicum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemque ad continenteram Camboia, Ciampe, Caucincinae, ac Sinarum. vltra, Lusitanis incomperta nauigatio est. Harum autem regionum pleraque, longè alio atque Africa terra situ ac feracitate, plurimis riguis, & solo ceterisque syderibus mirè fauentibus, in omnes mortalium vsus deliciasque pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odora-menta, plantas, lapillos, medicamina propè ad certamè effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporiis admodum vili coempta, Mahometani ferme Iudaïve institores, vel sinu Persico in Commagenem & Syriam, vel Arabico ad vrbe Heroum Suezium, atque inde camelis Alexandriam conuehebant; Ægyptio Sultano, qui tum iis regionibus imperabat, pluribus locis persoluto portorio: quæ res Memphiticum ararium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adèd quaestuosam negotiationem Ioannes, ducum suorum peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi enitendum existimauit; vt, si qua posset continuato per Oceanum cursu, ab Ægypto Syriæque in Lusitaniam auerteret, non solum vt, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Christiani nominis hostium vectigalia quam maximis afficeret detrimentis; sed multo etiam magis, vt eadem opera pluribus locis Apostolicam disciplinam vel vetustate iam obsoletam renouaret, vel ad id tempus incognita, Deo adiuuante, per administratos idoneos institueret. constanti quippe didicerat fama, non paucos in Oriente superesse populos, partim qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Christi nuntiis Euangelium, & sanctissima bene viuendi instituta, sed tempore præcedente multis deformata vitiis, vtcunque retinerent. In iis, Æthiopum Orientalium, seu Abassinorum, cuius modò meminimus, Regem, Christi cultorem quidem illum, veruntamen a Romani Pontificis auctoritate disiunctum, cum Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehemèter optabat: simul etiam ratus, quòd longè latèque imperaret, fore vt eiusdem opibus auxiliòque aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam & expetita commercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas & Æthiopicæ res destinauit. qui,
ob ser-

ob sermonis incitiam, rei difficultate deterriti, cum Hierosolymis infecto negotio redissent; suos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium & Alphonsum Paiuam, ejusdem rei causa dimisit, cum eiusmodi mandatis ac litteris, vt alter alterius prouinciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiere, atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cum se Mahomericis viatorum turmis facile miscuissent; ad Arabici littoris urbem Elanam, hodie Torum, transitu Hebræi quondam populi insignem ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimum, Madde-na gens olim dicta) incolumes peruenere. Ibi, cum ad leuam esset India, ad dexteram Æthiopia; sic inter se munera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem, alter Indica perlustret emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conueniant. hæc inter eos neutro discrepante condita. verum à digressu longè dispar fuit utriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, antè quàm Regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est. at Couillanius felici navigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probe compertam in commentarios retulit: ipsa verò Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera suis quaque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quã à Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde, cum per Arabicum Oceanum in Africam traiecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium, & Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, & Quiloam, (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex consentiente nautarum testimonio, partim ex incolarum capillatura & colore, Hesperiorum Æthiopum haud absimili, in eam sententiam est adductus, vt oram ad Bonæ spei promontorium pertinere, & circumnavigari posse proculdubio crederet. quibus rebus mirum in modum alacer, & reuiscendi socij cupidissimus, cum ad præfinitum tēpus Memphim se contulisset; repente ab inimicis sit certior, Paiuã ipso profectionis initio diem obiisse, percussus tam inopinato nuntio Couillanius, licet in patriam redire vehementer optaret; tamē, quod præclare meminerat, quanto Ioannes rerum Æthiopicarum studio teneretur, suas vel rationes vel desiderium regie voluntati posthabere constituit. in præsentia ad eum de Paiuã obitu, deque sua peregrinatione perscribit: se India explorata, litrus etiã Æthiopicum ad Sofalam vsque, aurifodinis prænobilem terram cum cura lustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad bonæ spei promontorium ora continens protendatur id ad eò, tum ex fama sermoneque hominum; tum è cosmographica & nautica ratione constare. libi esse

in animo, quandoquidem Paviam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Æthiopiam reuerti, vti, Deo bene iuante, inita cum Abassino societate, cognitoque illius imperio & institutis, cuncta postmodum certa ipsemet in Lusitaniam referat intereane desisteret Ioannes capta, fidenter ac strenuè prosequi. nauarchos circumuectos iam extremum illud Africæ promontoriū haud ita difficili negotio (paululum modò adnitantur) ipsismet Quilois vel Melindijs ducibus in Indiam vtrique peruenturos. rem esse gloriæ pecuniæque plenissimam. Hasce litteras & commentarios nauticamque membranam cum Hebræis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; ipse confirmato ad rem cõficiendam animo, retro in Æthiopiam iter intēdit. Imperabat Abassinis tum Alexander, quintus ab Serfadenehil, qui accisis à Turcā iam opibus, regium nomen ac maiestatem vix atque ægre tuetur hoc tempore. is venientem ad se Couillanium, quanquam haud planè certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benignè accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nuntios & per epistolas expeti, cumque de Ioanne, deque alijs Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanium, repente demoritur. successit ei longè alius ingenio moribusque frater Nahu. is non modò Lusitanum Regem dignatus respõso nõ est, sed ne ipsum quidē nuntium ad suos redire permisit. ita Couillanium, cum neq; ex Æthiopia euadendi facultas, neque in Lusitaniā scribendi occasio præberetur; ob diurnam absentiam videlicet pro mortuo est habitus, quoad alijs demū è Lusitania missis eodē legatis (vt in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari, noctes inquietas exigere, oblatam sibi laudis æternæ materiē in dies attentius intueri, omnes vias rei perficiendæ cõquire, ast vbi eorum sermone, qui ex Ægypto venerant, & Couillanijs litteris ac rationibus animari se vidit; tum verò inchoatam navigationē quantois periculo sumptuque ad exitum perducere sine vlla dubitatione decreuit. Iamq; in talē ac rãtã expeditionē, ex ea, quæ tum erat copia, clarissimos destinauerat magistros ac duces; & cõtra sæuientis Oceani ferociam & impetum naues iusserat ædificari vel materiæ firmitate vel structuræ genere validissimas; cum tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus, atque ipsi præsertim Emmanueli, quem, Alphonso filio dudum extincto, Ioannes hæredem instituerat, admodū luctuosa. duplici quippe cognationis vinculo Ioannem attingebat Emmanuel; quod & Fernando

Ioannis

Ioannis patruo natus erat; & sororem ipsius Eleonoram lectissi-
 mam feminam Ioannes habebat in matrimonio. sed præter hanc
 tantam necessitudinem, quod in regia propinquitate perrarū est,
 ipsum, à quo regni hæreditatem sine controuersia expectabat, ob
 singulares eius virtutes Emmanuel diligebat vnicè, & annos ei
 quā plurimos ac lata pariter omnia precabatur. quo etiā acerbius
 tulit, multisque & veris lacrymis profecutus est patruelis obitum.
 ac iustis demum funebribus illi ex maiestate regia persolutis, ad
 omnem regni administrationem, sed ad res præsertim Indicas, a-
 criter animum intendit. nam & in ipso ætatis robore, septimum &
 vigesimum agens annum, alacer in primis erat & vegetus, &
 in studio laudis ac famæ nulli antecedentium Regum secundus;
 & eo maiore studio institutæ cōquisitionis ardebat, quod se ad tā-
 torum periculorū tamque diuturni laboris ac diligentæ fructus
 decerpandos ab omni æternitate diuinitus destinatum esse prope-
 modum cerneret. Ac nihilominus, ne sibi præsertim initio regni
 nimium præsidere videretur, in consiliū super tali tantaq; re proce-
 res ac seniores adhibuit. In eo conuentu sententijs valde certatū.
 Erant qui navigationes lōginquas in vniuersum improbarēt. si rē
 nauticam experiri placeat; sat ampla & nota in propinquo maria
 patere; sin (quod fortè magis è cōmuni re sit) victui & frumētatio-
 ni cōsuleret; ex alienis regnis, atq; aded ex ipsa Germania, colonos
 in Lusitaniam in id ipsum accitos. Quin Curucensis & Lauranus
 iager, ac tota illa inter Eboram Tagumque spatiola planicies vel
 vrbibus cōserenda, vel vbi liceat aratro profcindēda plebi desidio-
 sa atq; inopi diuidatur? sin belli gloria sollicitet animos; hæere
 præne in visceribus Mauritanā pestem, ex qua noua in singulas ho-
 ras insidia, latrocinia, cædes, calamitates immineant. lōgè profe-
 ctō vtilius tutiusq; in proximos Christi hostes, quàm in remotos &
 innoxios populos, certo cum damno ac periculo, incerto vel exi-
 guo cum emolumento Lusitanica arma posse conuerti. octogesi-
 mū iam annū per alsidua naufragia immanesq; sumptus tot clas-
 ses in Austrum nauigare. quid inde nisi vilissimos Æthiopas, Lusitania
 onera veriùs quàm ministeria, & ebur inutile, & friuola pal-
 mæ folia reportari? Nā quod de aurisodinis fama increbuerit, ver-
 ba profectō regulos dare: quibus importari nouas opes, & solitu-
 dines exustas, ac rotius illius tractus pestilentia frequentari vehe-
 mēter expedit. Proinde ad Lusitania decus & rē tuendam augē-
 damq; dispersas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat
 bella; vel, si ad agriculturam domestici pœniteat soli, præpingues
 potius Mauritania glebas, & frumentarios cāpos, quam aut Asia
 inaccessa

inaccessa

inaccessa commercia, aut sterilem interioris Libyę arenam & squalentia deserta respiciat. Alij contra: neque susceptos ad eam diem labores ac sumptus, qua dignitatis, qua compendij nomine, irritos fuisse, (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes & vectigalium incrementa quotidiana testentur) & nouam hęc India conciliandę diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, vt non modo sine magno detrimento, verum etiam sine summo decore omitti non possit. scilicet diuini spiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitudine, præclarum hoc iter ingressum, ac tanta perseuerantia spretis iniquorum obtreccionibus, tantam glorię segetem posteris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nouissimè Ioannem ipsum, qua virtute, quò consilio Reges? toto impetu eisdem instirisse vestigijs; vt in ipso demum Indię pænè vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, atate florentissimus repente deficeret. in magnis arduisque negotijs non esse res illico ad calculos reuocandas: vbi conatus ipse, vt votis minimè respondeat euentus, apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit. Pergeret porro felix quò numen tantis tamque apertis significationibus duceret; neque à tam laudabili cępto abduci se cuiusquam ignauia seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sententia: quibus non tam dimitti contracta iam & instituta commercia, quã nouis quarendis instituendisq; modum tandem aliquando imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudentia, tum dignitate magis alienum esse, quàm partis iam ita multis, vt conseruari vix possint, incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, æstibus atque recessibus bellum indicere? & inexplebili curiositate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operę pretio perscrutatem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle perumpere? Frequentes procellas, crebra naufragia, imminuram Lusitanie sobolem, voraces classium impensas, & super hęc, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quæ ipsa vt maximè Deo fauente vincantur, & statibus vndisque obsecundantibus, perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit. occupata iam ab antiquis ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porro præstet, potentissimos Indię, Syrię, Ægyptique (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios commeatus portoria sua reditúsque imminui senserint, quietem acturos? quibus, si damno vel dolore irritati ad arma confurgant; vix Europa tota conjunctis viribus, nedum Lusitania sola possit obistere. Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere studium & cõtentionem opponant; neque

Henri-

Henricum ad Indiæ regiones adspirasse vnquam, & Ioannem adulatorum blandimentis potiùs, quam suopte ingenio, in hac vigilatium somnia veriùs quàm consilia inductum. quæ quoniam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emmanuel ipse, integris etiam tum viribus, quid agat: neu per inanem fiduciam ea suscipiat, à quibus cum leuitate ac damno postmodum cogatur abstinere. Hæc & alia id genus cum & ii, qui in consilio aderant, & cæteri, vt sit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ studio incensum, honestas & pietas, quàm metus aut diffidentia valere. Cæsa & conuicta iam antè materia; naues in præsentia duntaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, comitatibus, tormentis instrui: & quantum humano consilio prouideri possit, contra omnes casus quàm diligentissimè optimèque adornari iubet. Prætoriam inditum est nomē à sancto Gabriele, non sine causa: vt quæ ex orbe nostro ad antipodas viam euangelio muniebat; sub tutela præsidioque lateret Archàngeli potissimum eius, qui primus è cælo terris olim attulit Euangelium. huiusce nauis cursum regebat Petrus Alâquerius, qui aperiendo Bonæ spei promontorio paulo autè interfuerat. Secundam Archàngelo Raphaëli, viatorum duci ac tutori, dicarant. Paulus Gama præerat, nauclerum habebat Ioannem Conimbricensem. Tertiam Nicolao Cælio nauarcho; Petro scholastico gubernatore, incertū unde, Berrium appellabant. Quarta, sine milite ac sine nomine, vehendis duntaxat in supplementum cibariis, à Consaluo Nonnio Gama domestico ducebatur. Propugnatores in vniuersum & nauaræ centum & sexaginta non amplius explebant numerum. iis omnibus ab Emmanuele præficitur summa cum potestate Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia ac fide, & quod caput erat, inuicti animi robore vir: cuius patrem Stephanum, nuper vita functum, Ioannes Rex ad munus id ipsum iam antè delegerat. Huic, præter mandata & litteras ad Indiæ reges, Couillanii quoque membrana & commentarius attributus. Agebat eo tempore Emmanuel in oppido Transtagano, quem Montem majorem vocant: huc euocatum Gammam & socios, in magna procerum corona, magnificis promissis, & pia in primis & graui oratione, ad talem & tantam expeditionem est adhortatus. deinde vexillo Crucis per intimum scribam publicè expanso, nixis genibus Gamma solenni ritu in Regis verba iuravit, eodemque accepto vexillo, plenus bona spe & miro nauandæ Regi operæ studio incensus, Olisiponem vnâ cum comitibus petiit. ibi in MARIA Virginis æde, quâ ad fau-

ad fauces portus olim Hentricus in idipsum exstruxerat, sacris omnibus ad propitiandū cœleste numē ritē procuratis; præeunte cum hymnis & canticis agmine sacerdotū, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine supplicantes, nudis pedibus ad scaphas vsque deducti. Mœsta cū fletu sequebatur ciuitas, quasi tā lecta cinium manus ad manifestum exitium rueret. Ac quādiu læris de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumq; cōcentu anchoras moliantur, rudētes expediunt, & reliqua munera certatim obeūt nauarū; mirā hilaritatē vultu præ se tulit Gamma sociique, ast vbi solutis anchoris, ac sublatis iam antennis, vltimum signum profectionis insonuit; tum verò mutuo cōspectu partim integrata, partim coorta omnibus lacrymæ: nec modus fuit quoad vehemētiore Boreas naues in altum prouectas ex oculis abstulit. Id accidit anno post Christum natū millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, ad vij. Idus Iulias; anni tempore (vt postea cōpertum est) minimē idoneo. Veruntamen regente cursu Deo; paucis mēstibus ipsum Bonæ spei promontorium præteruecti, ad aquationem, quæ dicitur Sancti Blasii, peruenēre. Auctorem habeo, circa id promontorium atrocissima tēpestate iactatos nautas reditum in patriam expostulasse: cū nihil suadendo rogandōve proficerent, de coërcēdo per vim præfecto agitalle cōsilia. Ea re cognita, magistris vincula injecta; Gammam ipsum gubernatoris officio egregiē functū. Alii minimē spernendi scriptores, neq; ita periculofam eā navigationē fuisse referunt; nec vllius in Gammam conspirationis meminere. Vt cunque res habeat; ad eam, quem dixi, locum appulsi, vagantes in littore Æthiopus clitellatis insidentes bobus optimis, & festiuo tripudio & fistularum cantu se oblectantes vident. Adhibiti confestim interpretes, cū nullum sermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim arcis crepitaculis, vitreis globulis, aliisque id genus crepundiis, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora bouēsque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cū se admodum difficiles præberent barbari, rixæ (vt fit) excitata, ne gentem planē abalienaret Gamma vela fieri statim imperat. Sæua inde procella iactati, ultra Diazii terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant insulas processere. Ex eo loco, aduersis æstibus admodum retardantibus, lentē rursus ad oram Zanguebaris appulere ipso Christi die natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit se: quod aquādi causa ingressi festo Epiphaniæ solēni, Regum flumen ex eo dixerunt: & quōd ab incolis admodum amice benigneque tractati sunt, ei Aquationi à Bona pace inditū nomen.

Quintum

Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta; discessit, ac propter concitatiorem estu veritus, ne qua in vada ferretur; aded longè a continenti cursum tenuit, vt & Sofalam regionem & Fluenta promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conspicuus nauigiâ palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsecutus, accolâs reperit minùs iam atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis nonnihil peritos: à quibus, Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, ejusdem ferè magnitudinis naues, alboque homines commearé solitos, quæ res, quòd Indiam significare haud dubiè videbantur, ob id loco ac flumini, Bonasigna, nomen impositum: & amicitia cum barbaris inita, subductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaëlis Archàngeli de more fixa. Cæterùm, ne nimis lato successu Gamma efferretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinetm escrescentibus, scæda corripuit lues, quosdâ etiam absumpsit. cuius causam tum in cœli grauitatem, (quòd è crebris æstuariis terra valde palustris & vliginosa est) tum in corrupta fassamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitauerant; conculère. Mense iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris littus legentes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insulæ Prasiæ cum tutissimo portu quamquam exiguo, situm in ipso flectentis se oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læua Quiloam urbem habet insignem; & quamquam ob circumfusum æstuarium, sterili & insalubri est admodum cœlo, tamen in satis magnâ frequentiâ loci opportunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahamo Quiloæ tyranno subiecti: perque prætorem (xequem Arabes vocant) ab eò regebantur. Aduersus id oppidum, ad quatuor passuum millia, sunt insulæ, quæ à columna ibidem à Vasco posita, sancti Georgij nominantur, ad eas insulas cum Lusitani steterissent, ab iis, qui à Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habiti, facilè cum xeque per munera, & vinum, & scitissima saccari condimenta, quorum auidissima gens est, pacem & amicitiam inière. atque etiam duo in Indiam vsque nauium magistri mercede ab eodem impetrati, & omnis generis cibaria abundè suppeditabantur. ast vbi per Abassinos quosdam Æthiopus, qui pictas Angelorum imagines in Gâmæ naui conspexerant, & cum eo de rebus Abassinis deque religione fuerant collocuti, Europæos & Christianos esse vulgatum est, confestim hospitalitas omnis in odium versa, & nostri telis ac sagittis aquatione prohiberi cœpti. simul, accepta iam pecunia, perfidi

magistrâ

magistri clam aufugere. Nondum apparuerant gentibus iis, nouæ
 subtilitatis & operis admirandi ballistæ, oblongum in tubum &
 æqualiter teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non funibus aut ner-
 uis intentæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata prisca ratio-
 ne, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum incremē-
 to multiplici rapiendos, certo primùm nitraui ac sulphurei pulueris
 modulo temperatæ, insertos dein ore patente ferreos ex arte glo-
 bos catenâsq; & alia obturamēta, fulminū instar flammis eluctatibus,
 cū horrédo fragore cōtorquēt. Eiusmodi tormēta cōplura Lusitan^o
 de more disposita & collibrata ad nauīū fenestellas habebat: sed ab
 iis exercēdis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab se, cōsultō
 abstinerat. Verūm ubi fraudem ac vim & suos pænè circumuen-
 tos animaduertit; indignatione commotus, extemplo disploderēt,
 magistris edixit. Illi sine mora exsequuntur imperium, ac primò vi-
 delicet fumus ater, & fumo intermicantia fulgura & crebra toni-
 trua cælo sereno, attonitos defixōsq; rei nouitate barbaros te-
 nuere. Ast ubi ante pedes prætoris ipsius, momento laceri & exani-
 mes quatuor simul viti conspecti sunt; eniuero tum, quasi haud
 dubiè infenso infestoque numine, correptis vndique ac pænè de-
 pressis turba nauigiis, lymphati amentēsque in proximam conti-
 nentem ex insula sese cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tã-
 dem è summa trepidatione collecto, supplices ad Gammam orato-
 res placandæ iræ & sui purgandi gratia transmisit. si quid minus a-
 micè in hospites consultum sit, id suo consilio nequaquam esse fa-
 ctum. magistrōs, qui mercedem fraudulenter abstulerint, iam non
 esse in sua potestate; quod alter in auia & interiora sese abdiderit,
 alter subitis machinarum ictibus scæda laceratione disceptus, per-
 fidia pœnas luerit. Sed & integram mercedem se Gamma redditu-
 rum, & alium ipsorum loco magistrum suffecturum, navigationis
 Indicæ peritissimum. Gamma, quod pluribus disceptandi tempus
 non erat, remissa mercede, magistrum accepit, multo etiam prior-
 ribus nequiores: quippe, vt à Mosambico profecti sunt, ita instituit
 iter, vt nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit insu-
 las; facile confusus, ob natandi peritiam, se noctis silentio, vt alii
 duo fecerant, euaturum. sed intentiùs custoditus, fraude comperta,
 vapulauit egregiè. ob id insulæ Verberati appellatæ. Quo ille sup-
 plicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditum ire omnino con-
 stituit, ac per summam dissimulationem, quasi planè respuisset,
 composito ad omnem æquitatem ac submissionem sermone vul-
 tuque, urbem Quiloam ait esse in propinquo, rerum omnium co-
 pia refertissimam, & Christianis Abalsinis atque Indis frequētem.

quando

quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis, omnium generum cibaria mercisque Indicis haud inferiores, summa populivoluntate affatim suppeditatum iri: praeterea, cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio mendacisque Gammam in ultimum exitum paene impulit. Iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubium erat quin, si eo ventum esset, ciuitas armis virisque potens, ac Mahometicae superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues poenas a Lusitanis exactura esset. auxilio fuit vehemetior aquarum imperus, quo praeter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non licuit. Ea spe dejectus Aethiops, tamen a malitia non discedit. Cum nostros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloae accessu prohibiti sunt, Mombazam urbem docet non longe abesse, in qua multi etiam Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria abunde suppetant. Si Vasco placeat; propediem se duce naues in optima statione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris suasu, partim etiam vltima paene iam necessitate compulsus, ad urbem appropinquanti, ut nuper ad Mosambicum, sic ibidem obuiam proditum a Regis exploratoribus. qui ab infidioso cursus rectore clam in nostros incitati, simulata beneuolentia, ad Regem redeant, ingentis praedae occasionem oblatam demonstrant, modo intra portum aduenae perducantur. Haud surdis auribus dicta omnibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Christianos ad commercium & hospitium benignè inuitari. Paschalia tum aderant festa: & paulo ante ad insulam sancti Georgii ara excitata Lusitani, expiatis confessione criminibus, caelesti pane sese munierant. quo etiam maiorem in tempore diuinam clementiam opemque sensere. quippe ipsas iam portus fauces intrantibus, ex urbe permulti cum ficta gratulatione & concentu obuiam prodierant; ac sine armis in naues accepti, ouantes latique certo ac praesenti iam lucro, nostros perfida simulatione ad omnem hilaritatem inuitabant; cum nouum subito periculum, parato iam exitio, nihil tale suspicantes Lusitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam Gammae nauis tardius circumagitur; veritus, ne illam in proxima vada aestus abriperet, magno repente clamore jaci anchoras iubet. quam ad vocem cum naualis turba huc illuc praeceleri festinatione discurreret; rati proditores detectas insidias, ut est omnis malicia suspicax & meticulosa, illico è nauibus in subjectas lintres certatim cuncti cum ipso proditoris magistro desiliunt, & fugam capessunt. ac tum demum Lusitanis fraus ac perniciēs paruit. Gratia ingētes pro

tam insigni beneficio superis actæ. & quoniam reliquum licet
 fat frequens vicis & oppidis esse dicebatur, Gamma cursu in Sep-
 triones directo, post die Mombazam aduentata nauigia duo
 Saracenorum intercipit. è quibus duntaxat tredecim (cùm ceteri
 se in pelaguseiecissent) in potestatem venere. ij, ne locus iterum dolo
 daretur, separatim singuli interrogati, sine vlla variatione respon-
 dent, in eadem ora celebre oppidum esse Melindem, rege in adue-
 nas omnes mirè benefico, in primisque hospitali. ibi nec instru-
 menta nautica, neque comestura optimum, neque duces in Indiam
 defuturos. His rebus auditis, captiui benignè habitus, iisdemque re-
 gentibus, cùm ad Melindis conspectum ventum esset; quidam ex
 ijs, vt videbatur, auctoritate præcellens, munus ad eundem regis, & cõ-
 ciliandæ amicitia, sibi deposcit: & Gammae permissu in urbem de-
 latus, Lusitanorum probitate moribusque extollendis, & alijs ad tẽ-
 pus accommodatis rationibus, regem, satis per se ad officium hu-
 manitatemque propensum, facile in aduenarum cupiditatem &
 amorè impellit. Dein, biduo nuntiis & xenijs vltro citroque mit-
 tendis insumpto, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portum la-
 to nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam
 regis filius natu maximus (nam pater morbo senioque implicatus
 decumbebat) cum honestissimo comitatu profectus, in scapham,
 quo Gamma excipienda eius causa descenderat, hilari vultu trans-
 filiens, peregrinum arctissime familiarissimeque complectitur.
 inde cùm alter ab altero multa per interpretes amicè admodum
 quæsiissent; petere atque orare institit, vt ad parentem iacentem in
 lectulo adire ne grauaretur, id fore senigratissimũ, se interea apud
 naues cum paruo filio pro obside remansurum. Ad ea cùm respõdis-
 set Gamma, sui regis mandato prohiberi se quominus exscende-
 ret; nobiles duos è comitatu pro se in urbem misit: quibus rex cum
 cæteris valde se comè & honorificum præbuit. Præterea, de perito
 itineris duce magna regis voluntate impetratum: atque illi vicis-
 sim Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benignè donauit. qui-
 bus officiis, & mutue benevolentie significationibus, hospitij noui
 iure magis magisque firmato, ea denique lege Gamma discessit, vt
 in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quod regis Legatos
 ad Emmanuelè honoris & amicitia causa transucheret. A Melinde
 ad Malabaricum Indiae littus leucarum ferme septingentarum tra-
 iectus est; id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta
 gratulatione ad Calecuti oram accessere, quasi transactis iam rebus
 incolumes ad patrios lares & incunabula redissent. Iulio ineunte
 Olisipone soluerat: mensibus ferme undecim in itinere insumptis,
 circa

circa Maij exitum in Indiam deferuntur, perincommodo sanè tem-
 pore. etenim in ijs regionibus cum alia multa admiranda, tum il-
 lud in primis omnium physicorum ingenia superat; quòd in eadem
 cali plaga, pari solis accellu recessuq; ijsdem anni mensibus, ab or-
 tu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promotoriũ excursu, quæ ad-
 modum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinem
 intersecant, æstas ac siccatas; ab occasu cis Gatem hyems & assidua
 pluuia sunt, vt in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem
 tempestatum attinet, ijsdem penè populi sibi mutuo antipodes vi-
 deantur esse. Quam diuersitatem, quæque de æquinoctiali circulo
 ac torrida zona antiqui falso opinati sunt, & alia eiusmodi per-
 multa, si quis apud se diligentius reputet, profectò intelliget, om-
 nia quæ in calo quæque in terris fiunt, non ad necessitatẽ fati, vel
 ad fortunæ temeritatẽ, verum ad vnus omnipotentis Dei libera vo-
 luntatem ac prouidentiam esse referenda. Quo tempore Gamina
 ad Calecutanam oram est appulsus, in ea Malabaris parte, hyemis
 erat initium: cum altera, quæ ad ortum est, maximis iam tum calo-
 ribus æstuarer. itaque licet periculosam admodum in salo statio-
 nem esse intelligeret; subeundos tamen portus, nisi ex Malabarici
 Regis auctoritate, nequaquam existimauit. Is Rex in primis India
 clarus perhibetur ac potens: quippe quem ceteri eius tractus Re-
 ges principem ac superiorem agnoscunt, & patrio sermone Zamor-
 inum, id est Imperatorem, appellant. is quattuor ordinum homi-
 nes habet in suo regno. dynastas ac satrapas, quos vulgo Caimales
 vocant. sacrorum antistites & procuratores: ij vetustissimæ origi-
 nis & nominis Brachmanæ sunt. rei bellicæ studiosos è nobilitate
 duntaxat, qui Naires dicuntur. quartum obtinent locum opifices
 & agricolæ. reliquum vulgus institorum est, magna ex parte Ara-
 bum, Persarumque, & Ægyptiorum ex hæresi Mahometana &
 Iudaica: qui, pretiosis mercibus admirabili solertia & peritia per-
 mutandis, ad amplas ferme opes pecuniasque perueniunt. Cate-
 rum apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ sunt, pater-
 que ea secta latissimè. horum scitis omnia publica & priuata sacra
 subiecta sunt. hi caremonias & iusta funebria suo arbitratu præ-
 scribunt: ijsdemque magno suo quæstu prodigia, sortes, auguria, &
 omina interpretantur. horum disciplina institutisque Reges ipsi
 imbuuntur, omnibus magnis paruisque in rebus mirandum in mo-
 dum illis obnoxij. Sed non vnum est Brachmanarum genus. quip-
 pe alij liberis operam dant, viuuntque in hominum frequentia a-
 lij cœlibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo Iogues ap-
 pellant: Gymnosophistas olim Græci dixerunt: ijque partim longissimè
 peregrin-

peregrinantur, stipem emendicantes: & victus vestitusque aſpectu-
 tate naſti exiſtimationem ac fidem, credulas hominũ mentes por-
 tentofis mendacijs varijsque ſuperſtitionibus in fraudem impel-
 lunt: partim in ſolitudinibus auis & ſubterraneis ſpecubus durif-
 ſimo vita genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris aſtusque paciẽ-
 tia ſemer ipſi diſcruciant, abſtinentque ab omni corporis volup-
 tate ad certum annorum ſpatium: quo exacto, in Abduſos (id no-
 men ordini) magna cum gloria referuntur. ii, tamquam humano
 faſtigio celliores, & omnium rerum licentiã adepti, nullis iã tenẽ-
 tur legibus, & in omni ſclerũ & flagitiorũ genere impunẽ volutã-
 tur. eſt etiã ſuus loquibus rector maximus, qui vectigalia per ampla
 diſpenſat, vocatosque ad ſe certis temporibus impoſtores, varias
 in regiones ad prædicanda impia vanitatis deliramenta dimittit.
 Hoſce omnes, mirũ quã denſa in caligine, & quanta in veritatis
 ignoratione, demerſos diabolus teneat. Parabrammam neſcio
 quem Deorum antiquiſſimum colunt, & ex eo filios tres: quorũ in
 gratiam terna fila gerunt è collo ſuſpenſa. Multis præterea nõ ho-
 minibus modò, ſed brutis etiã animantibus cæleſtes habet hono-
 res, & tẽpla ædificat, quibus in priſca illa Romanę Urbis magnifi-
 cẽtia vix quicquã ſimile extiterit. fanẽ fanum eſt ſimio dicatum:
 cuius duntaxat pecori in victimarum uſum cuſtodiendo porticus
 miram in longitudinem excurrit, columnarum ſeptingentarum è
 marmore, tanta magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in cele-
 berrimo quondam omnium Deorum templo Romæ viſuntur, ſine
 dubio adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt:
 bobus autẽ eo maiorem, quòd hominum vita functorũ animos in
 eam maximẽ belluã immigrare opinantur. Multos habent ſuarum
 ſuperſtitionũ libros, magno labore ſtudioque conſcriptos, quẽ nõ
 nihil ad veteris Græciæ fabulas & auguralem Hetruriæ diſcipli-
 nã videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant cauent quam
 diligentiffimẽ; ſed ex ijs arbitrato ſuo depromunt, quæ ad popu-
 lum decipiendum in conſonibus, vel in priuatis colloquijs, con-
 tracto ſupercilio & magna pompa verborum edifferant. Quam-
 quã haud pauca ſuperioribus annis à Brachmane quodam appri-
 me docto, cũ ſe ad Chriſtum aggregaſſet, noſtris hominibus prodi-
 ta ſunt; inque Luſitanum ſermonem accuratẽ conuerſa, tandem ad
 me peruenerũt; merẽ nugę, & anilia planẽ deliramẽta, quæ hoc lo-
 co ne leuiter quidẽ attigiffẽ opera pretium duxerim. ex quo facilẽ
 apparet, quantũ immortalis Deo populi debeãt ijs, quibus in tanta
 aliorũ cœcitate Chriſtianã lucem aſpicere datũ eſt. Iam, de ſacri-
 ficijs, uſationibus, cæterisque nefarijs ritibus; quibus vel ad pla-
 candos

candos commentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum man-
 vtuntur, singillatim exponere, vt superuacaneum, ita panè inh-
 nitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Naires
 autem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum cir-
 citer ætatis annum attingere, teneri corpusculi neruis diu multum-
 que distentis, laxatisque compagibus, adhibita frequenti vnctio-
 ne sesamini olei, per aliptas peritissimos ad agilitatem penè incre-
 dibilem perduçuntur. itaque velut exosses artus omnem in par-
 tem arbitratu suo torquere ac flectere; saltus retrorsum æquè at-
 que in aduersum longissimos edere; & in lucta varios nexus pari-
 ter implicare atque explicare condiscunt. Armis verò, à pueritia ad
 vltimamque ætatè, summa cura exercentur singuli ferme singulis,
 haud absurda ratione: quod ita persuasum habeant, neminem vnū
 simul pluribus posse rebus excellere: arma erāt olim, hasta, sagittæ,
 gladius, clypeus: verum, post inuectas illuc recentiores hæc huma-
 ni ingenij fraudes machinasque, totam conflandi, temperandi, li-
 brandi rationem ita percalluere, vt omnibus maioribus minori-
 busque tormentis, igneisque missilibus admodum scienter vtatur:
 iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistula, & sulphureus puluis, longo
 interuallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantum velata, præ-
 lium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc
 postro militi pugna longè stabilior, suoque & armorum pondere
 vehementios in hostem incumbit. contra, illis maior in dimicando
 velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fuga præsi-
 dij est. obuertantes offerentesque vltro sese, vbi te iā iamque adep-
 turum existimas, momento euanescent. rursus, cum procul abesse
 credideris, ab tergo se ostendunt: pari celeritate & sequuntur, &
 abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore ictu a-
 uersi quam aduersi iacula dirigunt. Quòd si ad cominus decertan-
 dum vel necessitas cogat, vel inquitet occasio; casum plerunque fe-
 riunt: bracteolis plurimis ad gladij manubrium annexis, quorum
 tinuitu numero ad Martem pugnamque incitantur: seque celeri
 vel proçursu in hostem inferunt; vel recurso, cum opus est, repentè
 subducunt; factaque testudine ita sub scuto se totos condunt, vt lo-
 cus ad plagā nullus omnino pateat. & cum omnis multitudo Nai-
 rum viger in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo
 militum ordini, quos Amocos vocant. ij diris execrationibus caput,
 familiam, stirpemque deuouent, ni illatas commilitonibus iniurias
 inuicem puniant. Regis verò necem tam obstinato animi impetu
 vlciscuntur, vt per media tela flammæque, nullo planè vitæ re-
 spectu, ad eadem hostium ruant lymphati amentésque, at-

que ob id ipsum vel maximè formidandi. Itaque Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minùsve potentes Reges existimantur. longè miserrima conditio est agricolarum & opificum: siquidem præter quotidianas operas, quibus ægre sese familiâsque sustentant: quod initio quisque fortitus est vitæ genus, in eo ad mortem vsque persistere cogitur: nec modò ad altiores vnquam gradus euadendi, sed ne ad alias quidem artes quæstusve se transferendi spes vlla relinquitur. atque id vetus esse institutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas Græco sermone cõscripsit, quare ad eò contempti abiectique sunt, vt superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quòd si in turba, vt fit, ad aliquem fortè Nairè propius accesserint, malè mulctantur: idque ne accidit, per antecedentes famulos turbam submouent Naires: & cum alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam barbarus inest fastus: atque id est causa, cur Christianam disciplinam pessimè oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate animique moderatione consistit. Quæ indorum cõtumacia eo minùs videtur ferenda, quo sibi nobilitatis nomen impudentius arrogant: nam præter alia dedecora quantauis claritati obscurandæ, promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagique ferarum more concubitus. Incerto omnes parte nascuntur, & ad sororum filios, vt minimè dubiæ cognationis, hereditas peruenit. Ædificia, templis Deorum exceptis, & Regijs adibus, & quibusdam pretiosarum mercium apothecis, lignea, & modicè ab humo exstantia, palmarum folijs conteguntur: nec vlli omnino, præter dynastas, sumptuosius habitare concessum. Suburbana vituntur plurima cū hortis apprimè cultis, quæ ferme incolunt optimates, ne vrbanae plebis consuetudine polluantur. ea partim vallibus & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami: passim interiectis implexisque mira densitate viridibus rubis ac sentibus, ad introitum aspectumque & ignè arcendù: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus, vt, instar labyrinthi, cæcos errores & ambages imperitis locorum obijciant; quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutum appulere, ad Pananem (id maritimo vico nomen) haud ita longè ab vrbe, se continebat. Ad eum Gamma, ùm in anchoris staret, nuncios de suo aduentu pramissit: se, cum Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris, ex alio pænè terrarum orbe aduenisse: neque tamen iniussu è naui egressurum, Latus ea re Calecutanus, magnificèq; se ipse circûspiciens, quòd

quoddam sui nominis gloria excitam ex ultimis sedibus gentem cer-
neret; Gammam è periculosa statione in proximum portum, cui
Capocate nomen est, dato in id duce, iubet inuehi. dein post biduū
mittit, qui Gammam honorificè ad se deducant. Ille tametsi igno-
ræ fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam credere, comi-
tum amicorumque monitis ac precibus vetabatur: tamen legatio-
nem peragere, & cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo
fratri vicario suo mandat, scaphas quotidie ad littus paratas ha-
beat: ac si quid accidat, quo minùs ad naues redire possit: ipse nulla
eius rei habita ratione Lusitaniam repetat, & Emmanueli Regi
inuentæ iam Indiæ ac totius itineris rationem diligenter exponat.
Tum duodecim socijs ex vniuerso comitatu delectis, quàm orna-
tissimo vestitu, cum scaphas versicoloribus vexillis atque taperibus
& omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gra-
tulatione strepituque festo ad littus accessit. Descendenti prestò fuit
Catuales vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicundo præsumt, cū vario
cantu, & magna manu militum, baiulisque ad sarcinas conuehen-
das: nam apud Indos equi & cætera iumenta per id tempus in vsu
non erant. Dein Gammam tetraphoro impositū, ad urbem Calecu-
rum primū, inde Pananem deportauit tanto populi concursu, vt
præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spectandi certamine coor-
ta rixa perempti sint. Vt ad regiam est vētum, à Caimalibus aliquot
Gamma cum socijs honorificè primū excipitur, dein Brachma-
narum antistes linteatus obuiam prodijt, ac manu leniter apprehē-
sum, longo cubiculorū ordine, denis aulicis ad ostia singula stationē
agentibus, in amplum conclaue perduxit. stratum erat pauimētum
serico ereromallo viridi: parietes verò bōbycina peristromata inter-
texto auro magnificè vestiebant: ligneis gradibus affabre factis in
theatri formam circūquaq; eminentibus: ea procerum subsellia sūt.
Rex in ornatissimo lectulo decumbebat, gossipina candoris niuei
tunica indutus, aureis conspersa rosis, gemmeis fibulis admirabili
splendore connexa. Caput cum pretiosis inauribus pileus aureus
contegebat in tiaram exsurgens, vario gemmarum vnionūque
contextu. brachia crurāque de more gentis nuda, armillæ ex au-
ro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli an-
nulis inserti complures è pedum æquè ac manuum digitis emica-
bant. Adstabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in au-
reo disco tenens Malabaricum betel, seu Tambul Arabicum: que
folia principes Indi assidue ferè mandunt, commendandi halitus,
lenandæ sitis, & educandæ pituitæ gratia. Zomorinus ipse, quam-
quam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, & toto

corporis habitu gestibusque dignitatem regiam haud dubie præferebat. Gamma, salutatione peracta, confidere vna cum comitibus iussus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lusitania Regem, Calecutani Regis fama commotum, fœdus & amicitiam ipsius iam pridem expetere, quando coram congrédi & jungere dextras locorum intervalla prohibeant; legatum pro se misisse. Ni rem aspernetur; confidere se eam societatem utriusque non parum ornamenti commodique allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cum Arabico tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter Emmanuelis fratris voluntatem ac propensionem erga se vel ex eo elucere, quod se tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresque, ultro compellendum & salutandum existimavit. quod ad fœdus & commercium attineat, rem sine controversia conventuram. simul edisserit, quas è suo regno merces auehi, quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc, multa de navigatione deque itinere sciscitatus, Gammam & socios in lauta hospitia benignè distribuit. His rebus, ut fit, extemplo vulgatis, cum ceteri mercatores, tum Saraceni præcipuè atque Arabes magnopere commouentur. ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accideret, tantum de suis lucris imminui; & si præualidus manceps in eam negotiatione se interponeret, nihil sibi ad quæstum & navigatione loci relictum iri; institutam & coalescentem nouam societatem omni conatu diffringere instituunt. Ac primùm, variis criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu proscindunt; specie legationis explorandum pirata aduenisse; ac, nulla prouocatum injuria, quacunque iter habuerit, mare infestum reddidisse atrociniis; emporia cadibus rapinisque vastasse. Quod si maximè Lusitania Regis missu aduenerit; considerandum tamen Zamorino esse, vtrum fidelissimæ & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsentem pecunia certissimis compendiis Malabaricam in dies augeant rem; peregrinæ genti & toto cœlo disiunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperii cupidissimæ, nullo præsertim merito, possi habendæ sint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & eorum præcipuè, qui magistratus gerebant, cum cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum ministris, argento auroque aggressi, haud ita difficili negotio in suam sententiam perduxere. In iis, Catuali ipsi, cui hospitum erat cura credita, facile persuasum, ut Gamma, per summam officii simulationem, extremam perniciem strueret. Ad quæ facinora, cum Rex ab insita barbaris leuitate ac perfidia cõniueret; de omnibus cõsiliis & immi-

& imminente exitio, per Tunetanum quendam Monzaidem, Hispanicę linguę peritum, cui cum Lusitanis in Africa olim consuetudo intercellerat, Gamma repente certior fit; eiusdemque suasu quã occultissimis itineribus ad naues festinẽ se proripit, eo majore enadendi spe, quòd ab Regia classe per hyemem subducta nullum in presentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas querimonias de hospitio violato, paratisque sibi nulla sua culpa infidiis, hominem hortatus est, vt repudiatis improbis suasoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnus Lusitanıę Regis amicitia, quam ex vniuersa Mahomerana colluic, fructus & emolumentı sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atq; etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in administratos, vetusto regum more, conferre. Quasiturũ se de infidiis, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit; in eum ita ansmaduersurum, vt legationis & hospitii sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emanuuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam & gentis Lusitanę cõmercium fore sibi pergratum: cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbatum existat: neu qua veteribus amicis ac sociis fiat injuria. Cum eo respõso Gamma Anchediuam insulam petiit, leucãs à Calcuto circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprimẽ abundantem. Ibi relictis è longa jactatione sociis nauibũque, Deum precatus, vt propitius iterum adesset, reducemque se optimo Regi, propinquis, ac patrię sisteret; in Europam cursum intendit. atque Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima nauigatione remensus, ad Æthiopię primũ deuenit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, vt promiserat, appulit: assumptõque Regis legato, Zanzibarẽ inde petiit insulam cum cetera amœnitate insignem, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenignẽ tractatus, Mosambicum trajecit; fixaque ibi columna, ad Aquationem sancti Blasii processit. Ac Bonę spei promontorium denique circumuectus, Hesperidas primũ, dein Tertias quas appellant, postremò Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam in didem abierat, sociis ferme centum, in iis Paulo fratre, morbo & labore consumptis, reliquos in terram ingressos circumfusa illico turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto deque Indicis rebus sine fine perquirere: incolumem

42 HISTORIARVM INDICARVM
aduentum partamque gloriam gratulari: denique eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atque infidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constantiam & animi magnitudinē ab omni posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus auxit; cæteris nauarchis ac sociis præmia tantis laboribus ac tanto Rege digna persoluit.

LIBRI PRIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM LIBER SECVNDVS.

DATEFACTA iam India, & incognita ad eam diem nauigationis ratione utcunque comperita; primū omnium Emmanuel toto regno supplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes iere. Dein, MARIÆ Virgini eius nauigationis præsidi exstructam olim ab Henrico principe ædiculam in ipso aditu portus Olisiponenfis, miram in amplitudinem extulit auxitque, ac loco in primis illustri, ut ab omnibus conspici posset, ipsius Henrici militarem statuam collocauit. Ad eius templi custodiam & cæremonias, & naualis præsertim turbæ ducumque animos ritè expiandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex præcipua beneuolentia ac ueneratione prosequatur. Locus, desumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura tum religione visendus. Et quoniam Gammæ comitumque fama celebratæque, & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingentium spem & eiusdem itineris cupiditatem erexerat; tanti consensus ardorisque bono utendum ratus Emmanuel; nequaquã vltra exploratoriis nauigiis, verū iustis iã classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, quæ aluci magnitudine, & hominum frequentia, & onerum æstima-